

A L'ENTORN DELS HOMENATGES A MARGARIDA XIRGU

Darrer acte

Recentment, al Palau de la Generalitat, es va retre un homenatge a la personalitat àmplia i riquíssima de la gran creadora teatral Margarida Xirgu. El president de la Generalitat va fer, com és sabut, fa poc, un periple per terres de l'anomenat Con Sud, i d'Uruguai va tenir l'encert de portar les despulles de la gran actriu.

De sobte, poc abans i, sobretot, després d'aquest fet, hem assistit a una cursa gairebé fol·la per veure qui fa més homenatges o qui era el primer a fer-los a l'actriu, el Centenari del naixement de la qual es compleix aquest any. A petita escala estem assistint a un clima de competitivitat per veure qui s'apunta més fort i abans al *carro del centenari de la Xirgu*, de tensions i inquietuds que ens recorda què està succeint amb els actes del famós Mil·lenari de Catalunya.

De la mateixa manera que en els fets del Mil·lenari, en relació a la Xirgu hem pogut comprovar que s'està passant d'un no recordar-la gairebé ningú a un voler ser-hi al preu que sigui, ara que és moda parlar-ne. Tot i amb això, ningú sembla estar massa preocupat per estudiar, en profunditat, quina fou la seva aportació real. I, com és habitual, aquesta cursa pels protagonismes deixa de banda els pocs que en els llargs anys d'oblit s'ocuparen d'ella i del seu segon marit, Miquel Ortín.

Però fem una mica d'història. A finals de l'any 1987, en qualitat de component de la Comissió de Difusió de la Cultura Catalana, vaig proposar a Joaquim Ferrer, en aquell moment conseller de Cultura, i a Marta Pessarrodona, responsable de la mencionada Comissió, que es recordés el centenari

En el centenari del naixement de Margarida Xirgu, quan les seves despulles han arribat a Catalunya, Ricard Salvat, director de l'escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, valora què ha significat Margarida Xirgu per a la història del teatre.

Ricard Salvat

Catalana, després del relleu, tornem a recordar l'oportunitat de l'homenatge a Margarida Xirgu.

Mentrestant, havíem anat posant-nos en contacte els amics catalans defensors de la Xirgu de tota la vida que viuen a Buenos Aires i nosaltres per a ser presents en un acte que els primers fèiem el dia 18 de juliol, el dia que es complien els cent anys del naixement de l'actriu. Jo havia d'anar a Buenos Aires i dur-hi les adhesions de tots els companys que s'hi volgueren afegir. I així em vaig encarregar de recollir adhesions i signatures.

Vaig aprofitar un programa que Carme Alcalde dedicà al teatre, per a dir-ho per TVE, canal autònom. Em

A l'esquerra, Margarida en plena joventut. A la dreta, l'actriu vestida per a representar «Salomé», 1912.

de Margarida (que no Margarita) Xirgu, de manera adequada. Vaig esbossar un projecte de com hauria de ser aquest homenatge i va ser acceptat. Vaig parlar també amb el rector de la Universitat on treballa per veure si la nostra primera Entitat pedagògica volia adherir-s'hi o fer-hi uns actes paral·lels i vam quedar a l'espera, tot preparant més o menys els actes.

De sobte, es produeix el final del segon mandat de CiU i l'inici del tercer, amb el corresponent canvi de conseller de Cultura, i en la primera reunió de la Comissió de Difusió de la Cultura

va semblar la millor manera de no deixar ningú sense avisar. Joan de Sagarra va tenir la gentilesa de recollir la inquietud que jo vaig expressar en el programa televisiu i va escriure a la secció «La Crònica» un excel·lent article titulat «El regreso de Margarida Xirgu» a *El País* (20 juny 1988) en el qual deia: «El 18 de juliol es compleix el centenari de Margarida Xirgu (Molins de Rei, 1888-Montevideo, 1969). La gent del teatre, tan sensible a aquest tipus d'efemèrides es mostren curioses i un xic preocupades —així ho va donar a entendre recentment Ricard Sal-

vat en un programa televisiu— pels actes que les nostres institucions públiques tenen previstos per a homenatjar la gran actriu catalana».

Després, el senyor Sagarra ens informava que l'Ajuntament de Molins de Rei faria un magne homenatge amb conferències d'Antonina Rodrigo, Ian Gibson, Maria Casares i Albert Closas que parlarien sobre l'actriu, els amics, la seva peripècia històrica i la seva tasca docent. Hi haurien dos Col·loquis «Autors per a una primera dama» amb Antonio Buero Vallejo, José Martín, Recuerda, José Luis Rosales (pensem que es tracta de Luis Rosales, o potser és un autor que no coneixem), Josep Maria Benet i Jornet i Terenci Moix; «Les dones del teatre» amb Ana Diosdado, Rosa Ma. Sardà, Anna Lizaran, Maria Asquerino, Montserrat Salvador, Victòria Pena i Maria Aurèlia Capmany. Núria Espert i Lluís Pasqual hi intervedrien amb dos recitals o espectacles. També hi serien presents tres companyies de Sud-amèrica —una d'argentina, una de mexicana i la Comedia Nacional d'Uruguai— amb un grup de Molins de Rei, La Caràtula, Els Comediants i un altre de català que curiosament no se citava.

Després es parlava de la creació d'una càtedra Margarida Xirgu a Molins de Rei, que també curiosament anava vinculada a la Universitat Menéndez Pelayo i no a cap de les Universitats catalanes. És sorprenent que tenint la Universitat de Barcelona l'única càtedra d'Història del Teatre de tota la Península ningú no pensés a connectar les dues càtedres. ¿O potser no és sorprenent, sinó molt lògic? En veure la llista d'aquests actes tan interessants ens adonarem que una forta majoria dels participants era de fora de Catalunya o eren catalans de Madrid. No es recordava en cap bloc de l'homenatge, la importantíssima etapa catalana de la Xirgu, ni els escriptors i gent de teatre d'aquí hi eren massa presents. Vaig exposar les meves preocupacions en una entrevista que em féu Jaume Comellas a l'Avui el dia 18-VII d'aquest any i, sorprenentment, em va semblar que se m'atacava poc després, fins i tot se m'insultava des de la secció teatral d'El País.

Vam aprendre la lliçó; si s'homenatjava la Xirgu, a Molins de Rei s'homenatjaria la Xirgu castellana i sud-americana, i en aquesta ciutat s'oblidarien de tots aquells que, fins fa poc, havien lluitat, des de Barcelona, perquè la Xirgu fos alguna cosa més que un vaguíssim record. Però ja ens hem hagut d'anar acostumant a aquestes actituds, des dels homenatges nacionals

Dalt, Federico García Lorca i Margarida Xirgu a l'estrena de «Yerma». Al centre, l'actriu en el paper de «La Celestina». Baix, portada del setmanari «La escena catalana».

o no a l'Espriu, fins al record dels 125 anys del Romea. Sembla que tothom s'hagi posat d'acord a voler esborrar del mapa la feina heroica d'unes quantes persones que van creure que la seva feina teatral havia de ser feta aquí.

Ara, gairebé sembla un delictes no haver-se'n anat a Madrid o a París i haver-se quedat aquí. Però així van les coses. I pel que veiem, ara es vol utilitzar la peripècia de la Xirgu per a dir-nos: «Veieu, ¡si la Xirgu s'hagués quedat a Catalunya mai no hauria estat la Xirgu que avui celebrem!». Ens ho hem sentit al llarg d'aquest any i ho hem llegit algunes vegades, potser massa. Argument fal·laç i malintencionat perquè esperem que els anys no passen en va i perquè caldria esperar que la gent avui no hagués d'abandonar Catalunya per a realitzar-se adequadament com a professional del teatre.

Vam pensar que calia esperar a l'Homenatge de la Generalitat a la Xirgu per veure què passava, per comprovar si les coordenades de valoració de Margarida eren més adequades o, com a mínim, més nostres. La veritat és que l'acte en si no va ser gaire atractiu. L'admirada Antonina Rodrigo, que sol estar sempre molt oportuna, aquest dia no va encertar gaire. En lloc de referir-se a la Xirgu, va parlar més de García Lorca, i ens va obligar a preguntar-nos si ja no comença a ser hora que es consideri tot el que comportà dur a terme unes programacions d'exigència intel·lectual a la Barcelona de 1906 a 1912, i no només la relació de Margarida amb Federico. Nosaltres pensem que encara que no hagués estrenat Lorca, la tasca de la Xirgu és tan ingent, que igualment hauria passat en lletres d'or a la història del Teatre si aquesta s'escriu adequadament.

La intervenció de Frederic Roda va ser un xic provinciana i no va tenir excessiu rigor expositiu. No seguim parlant perquè no agrada haver de ser dur, però potser no podem deixar de preguntar-nos: ¿com es pot contactar per a l'homenatge a la Xirgu amb persones que, si la memòria no ens falla, i quina fóra que ens equivoquéssim, van perdre el càrrec de comentarista teatral per haver-se negat a escriure, en morir Margarida, un article sobre ella? I això passava en una revista que va ser més aviat simpatitzant de l'altre règim.

Després, i intuïm que aconsellats més aviat per les gents de Madrid, els responsables del futur Homenatge han volgut donar la notícia i relació dels actes que es faran a Molins de Rei i hem pogut comprovar que hi ha ganes de replantejar-se els pressupòsits inicials. Millor així, si és que és així.

El fet és que el Teatre Català necessita ara més que mai, com deia recentment Patrícia Gabancho a *Diari de Barcelona*, un bon colp de timó per mirar d'arreglar tot un estat de coses. És el moment de dur a terme un replantejament global. Pensem que mai no es fa res de nou, almenys res d'important, si no es té en consideració aquell consell o aguda reflexió de Xènius, que més o menys deia «Tot el que no és tradició, és plagiu». La peripecia de la Xirgu, de l'etapa catalana fonamentalment, ens podria recordar què és el que hem de fer avui, què és el que ha de fer un veritable Teatre Nacional: donar a conèixer, fonamentalment, els nostres autors, però en algunes de les seves més difícils obres: Guimerà, Gual, Rusinol, Vallmitjana i també les estrenes d'obres estrangeres d'importància del moment, tot mirant de potenciar una escola catalana d'interpretació. Pensem que estrenar *Salomé* de Wilde no és només important perquè la nostra actriu s'hi despullés, sinó perquè en aquell moment Wilde era un escriptor fonamental i donar a conèixer la seva obra més difícil era arriscar-se molt.

Caldrà veure en quina data foren estrenades aquestes peces i que aviat ella les va interpretar o muntar i comparar-ho amb el que ara passa. A més, caldrà recordar que Margarida fou la primera actriu i empresària que va actuar com una intel·lectual independent, que va mirar de servir al Teatre, no de servir-se'n, i que fent això va escriure la veritable Història, no una història colonitzada com es veu que ara s'ha de fer, sinó una Història real i independent.

Potser seria adequat que, prescindint de tota mena de protagonismes, els actes de novembre de Molins de Rei servissin per a unir la professió teatral catalana i per a reflexionar sobre el paper jugat en totes i cada una de les etapes en què Margarida va servir al Teatre. El seu mestratge és tan important que, si el sabem fer nostre, i si l'exposició que es prepara és, com esperem, il·lustrativa de les seves múltiples activitats a l'entorn del teatre, en podríem aprendre tots molt.

Amb aquesta il·lusió acudirem als actes que la ciutat de Margarida li prepara per al mes de novembre. Tant de bo que aquest Centenari tingués un efecte enriquidor semblant al que l'homenatge a Góngora a Sevilla va tenir per als companys de generació de Margarida. □

«VAM SABER PER LA TV QUE LI HAVIEN FET L'HOMENATGE»

Margarida Xirgu parla de Margarida Xirgu

De la gran actriu catalana, de l'arribada de les seves despulles a Catalunya i dels homenatges que se li han tributat, parla Margarida Xirgu, la seva fillola i neboda, filla de Miquel Xirgu, escenògraf i professor de l'Institut del Teatre de Barcelona.

P. S.

Quan vam veure Margarida Xirgu amb el martell a la mà, provant d'arreglar una persiana espatllada, no vam dubtar gens que havia heretat el temperament enèrgic i decidit de la seva tieta i, potser, la passió pel teatre de l'avi, el pare i la tieta. La conversa amb Margarida Xirgu ens va servir per reafirmar-nos en la primera impressió, tot i que ella de seguida ens va desmentir la segona, la seva passió pel teatre:

—No, no, gens, no m'hi he dedicat mai, al teatre. Diria que no hi serveixo. La meva tia em portava moltes vegades amb ella, per Nadal i Reis l'acompanyava a Madrid, o allà on estrenés, i una vegada em va fer sortir a l'escenari, sense parlar, havia de fer de xineta en una obra de la tia. M'ho vaig passar molt malament, tant que ni vaig poder sortir a saludar després. Mai més, vaig dir.

—¿Què en recorda, però, d'aquella màgia especial que Margarida Xirgu sabia crear?

—Sí, que la sabia crear, que és ben veritat. A mi m'agradava molt anar-la a veure actuar, ara ja no n'hi ha cap tan bona com ella.

—Margarida Xirgu era un personatge inquiet i decidit a l'escenari, ¿també a casa seva?

—No, això era quan actuava, però a casa era una persona normal, molt amable amb tothom, que anava a la platja amb nosaltres, que sortia a passejar...

—Perquè, diuen que en un assaig va arribar a tirar una sabata a un actor que es distreia, ¿això no passava mai a casa?

—Home, el dia abans de l'estrena, per exemple, sí. Aquest dia, a casa tot volava, ella era com una altra persona. Tenia una cambra andalusa, molt trempada, que es deia Natàlia i que era l'única que sabia com calmar-la. Recordo que un dia li va dir: «No tiri res més, ¿que no veu que se li acabaran les coses?». Però si no, era una persona totalment normal.

—Normal, però, també provocadora, i no només per les idees, tam-